

עם השנתון

בפתח השנתון מזמן אותנו שוב ד"ר ניסן אררט לעיון בדרך פרשנותו הייחודית – העמדת הסיפור המקראי כדרמה. במאמרו על מעמד הר סיני מביא המחבר את תיאור המעמד הדרמטי מנקודת המבט האלוקית בפרשת יתרו – בהשוואה לתיאורים בנאומיו של משה אל העם בפרשת ואתחנן. התיאורים השונים של מעמד הר סיני משלימים זה את זה, וכל אחד מהם מאיר נקודות מבט ייחודיות.

סיפור גן העדן, הפיתוי והחטא הקדמון הוא מסיפורי המקרא, המסופרים לילדים בשחר ילדותם. ד"ר טלי הורוביץ מבקשת להתמודד במאמרה "פרשת גן-עדן – מציאות או משל" עם דרכי הבנת המסופר בבראשית פרק ג': האם לפנינו תיאור ריאליסטי, מציאות ממשית, או שמא יש להבין את הכתוב בדרך סמלית, אלגורית, שבה מייצגות הדמויות הפועלות – משהו אחר? בחלק השני של המאמר – במעבר מקודש לחול – מציגה המחברת מספר קטעי ספרות, המושתתים על פרשת גן-העדן, אשר מהם ניתן ללמוד על דרכי ההתמודדות של כותביהם עם הסוגיה הנדונה. ד"ר אפרים זאנז עוסק במאמרו "הפשט המדרשי של רש"י לעומת הפשט המילולי שלפניו" – בבסיס מפעלו המונומנטלי של רש"י בפרשנות המקרא והגמרא. המחבר מציג וסותר גישות שונות, המנסות להסביר את נקודת המוצא של פרשנות רש"י. הוא מגיע למסקנה, שהרקע לפירוש רש"י הוא גם פירושי המילים, כפי שנהגו ללמוד מקרא לפני תקופתו, וגם מדרשי ההלכה והאגדה, שנלמדו בדרך כלל בדרשות, שנשארו לפני קהל הלומדים. רש"י ביקש לכתוב פירוש, שיאפשר ללומד קריאה רצופה של הכתוב, ויחד עם זה, יאפשר כניסה לעולם המדרשי של חז"ל לעשרת הדיברות – כיחידה מקראית – זכו למעמד מיוחד במהלך הדורות בניגוד למגמת ההלכה התלמודית. במאמרו מבקש הרב רונן לוביץ לבחון פרשנויות שונות לשני הדיברות הראשונים, ובעיקר לעמוד על ההבדל בין פרשנותו של פילון האלכסנדרוני לבין הפרשנות המקובלת של חכמי התלמוד: בעוד שפילון מציג בפני הגויים את החוקה היהודית באמצעות עשרת הדיברות, רואים חז"ל את עשרת הדיברות – כבסיס האמונה, המכוון כלפי פנים, אל העם היהודי עצמו.

אריאל אררט סוקר ומנתח במאמרו את גישתו של הרמב"ם באשר למקומו של מלך ישראל כשופט וכשותף בפסיקות המוסד התורני העליון – הסנהדרין. הבעיה העקרונית היא בקונפליקט אפשרי בין מלכות שמים למלכות בשר ודם. כנזכר בנביאים – אחד מתפקידי המלך הוא להיות שופט, והרמב"ם

עוסק, במספר מקומות, במקומו של המלך במערכת המשפטית. נראה, כי חכמים מוכנים לשתף את המלך, בתנאי שלדעתם הוא תלמיד חכם וירא-שמים.

פרופ' אלכסנדר ברזל עוסק במאמרו "בכל הזמנים ובכל הימים" במהותה של היהדות – כהשקפת עולם, הממקדת את ההוויה במעשי בני האדם ומקיפה את כל מרחבי ההוויה והפעילות האנושית. היהדות פועלת תוך מגע והתמודדות עם התרבות הסובבת אותה והמציאות האנושית הזורמת בצדה, אך יחד עם זאת היא תוצר של אגירה גלויה וסמויה של תכנים, שהועברו אליה במהלך כל הדורות. ברזל עומד במאמרו על מאפיינים ייחודיים של היהדות – בהשוואה לנצרות ולאסלם ומדגיש, כי הבחירה החופשית וחירות הרצון הם אבן-ראשה בהשקפת-העולם היהודית.

פרופ' מיכאל צבי נהוראי מעלה במאמרו "זו תורה וזו שכרה" – הרהורים תאולוגיים בעקבות ספרו של נחום אריאלי "האדם החדש". נסיבות היסטוריות דרמטיות כמו השואה וההתפתחות המדעית, המאפשרת פריצה אל החלל, עלולות, לכאורה, לגרום לשינוי מהותי בתפישת האדם את העולם ואת האלוקות. יש לבחון, ובזהירות רבה, הלכות ומושגי-אמונה – על-פי התקופה ונסיבות הזמן הרלבנטיות.

המשמעות המוסרית של דיני טומאה וטהרה היא נושא מאמרו של פרופ' מנחם קלנר. המחבר דן בשאלה, אם הטומאה היא עניין של סטטוס הלכתי או שמא משקפת הטומאה מציאות קיימת בעולם. המסקנה היא, שהטומאה "הרגילה" (להוציא עברות ולכלוך) אינה מתייחסת לשום דבר, שיש לו קיום ממשי ביקום, אלא לגזרה אלוקית, המחייבת התייחסות והתנהגות מסוימת, אך גם כוונת-הלב להיטהרות.

סוגיית השותפות בין לומדי התורה לבין אנשי הצבא הייתה אקטואלית לפני למעלה מ-3000 שנה בתקופת התנחלות השבטים בארץ ישראל. היא שבה ונהייתה רלבנטית בתקופתנו בעת חידוש הריבונות הלאומית בארץ ישראל. הרב פרופ' דניאל הרשקוביץ עורך במאמרו פירור הלכתי של סוגיה זו – בהדגישו את החשיבות של יצירת שותפות בין לומדי תורה לאנשי הצבא. הוא אף מציע נוסח לכתב השותפות.

הרב פרופ' דניאל הרשקוביץ, יו"ר חבר הנאמנים של המכללה, הוכתר בר"ח ניסן תשס"ג כרבה של שכונת אחוזה רבתי. בדברים, שנשא בטקס ההכתרה, דן הרב הרשקוביץ בסוגיית ברכת"שהחיינו" בטקס הכתרה של רב: האם צריך הרב, במעמד המינוי, לברך "שהחיינו" בשם ומלכות? לאחר עיון ודיון מעמיקים פסק הרב, שראוי אמנם לברך, אך כיוון שיש כאן ספק ברכה, יברך בלי שם ומלכות.

אנו שמחים במינוי זה וגאים בו ומברכים את כבוד הרב, כי יצליח ה' את דרכו. ד"ר אסתר אזולאי עוסקת בדרך עיונית מודרנית של קריאת ספרות. במאמרה "אינטרסקטואליות כדרך עיצוב בספר 'מיכאל שלי'" – מדגישה הכותבת את הקשרים הרבים, הקיימים בין הטקסט הסיפורי של עמוס עוז לבין שירים וסיפורים מן הספרות העברית והכללית.

שנתון "מע" – תשס"ד כרך ט'

בצד הטקסט העילי, הגלוי – קיים טקסט או עלילה נוספת, שהם כעין תת-מודע של הסיפור הגלוי – דבר, המאפשר לראות את הטקסט כעין שיח בין יצירות ספרותיות.

המעשייה האוניברסלית והגרסה היהודית הוא נושא מאמרה של ד"ר אריאלה קרסני. המאמר, המבוסס על עבודות סטודנטיות בקורס ספרות ילדים, דן בגלגולי מעשיות מן הספרות האוניברסלית לספרות היהודית, כפי שבאו לידי ביטוי בהעברת הסיפורים מדור לדור. במעגל נוסף של המאמר דנה המחברת בחשיבות הסיפור העממי – ככלי בהוראה הן מההיבט החווייתי, הקושר בין המספר לשומעיו, והן מההיבט הביקורתי – האנליטי של הטקסט הספרותי.

אחת מדמויות האב במסורת היהודית היא דמותו של אליהו הנביא, המופיע בשתי דמויות מנוגדות בספרותנו: בן המקראי – כנביא קפדן ומקנא לה', ואילו בן העממי – כמנחם, כמושיע וכמבשר הגאולה. במהלך עבודתה במכללה – קיבצה ד"ר אריאלה קרסני "סיפורי אליהו" מפי סטודנטיות. הסיפורים, ששמעו הסטודנטיות, בדרך כלל מפי הוריהן, מציגים את תפיסת הדמות של אליהו הנביא, המשלבת את פרטי הטקסט המקראי בספר מלכים עם התמורות והעיבודים של היצירה העממית, כפי שהתפתחה בקבוצות אתניות שונות של העם היהודי.

במאמר "מגמות ביישובו של הגליל העליון מראשית העליות הציוניות ועד סוף שנות ה-20" – עוסק ד"ר יצחק ציטרין בבחינת הסיבות לעליות ולמורדות ביישוב הגליל העליון. לאחר תסיסה התיישבותית משמעותית בתקופת העלייה הראשונה והקמת שש מושבות עבריות – חלה נסיגה בהתיישבות בגליל העליון; ודווקא בתקופת מלחמת העולם הראשונה, אשר בה קפאה הפעילות ההתיישבותית בארץ, שוב עלו על הקרקע בגליל העליון יישובים חדשים. לאחר תום מלחמת העולם שוב חלה ירידה בהתיישבות, ואף מתגלית נטישת האזור על-ידי בני המתיישבים הראשונים.

ד"ר שמעון שטרן מתאר במאמרו את התפתחות הנמל בחיפה. הצעדים הראשונים לבניית נמל בעיר נעשו לפני 150 שנה בערך, אך התפתחות משמעותית חלה בראשית תקופת המנדט הבריטי בארץ ישראל. לאחר בחינת תכניות שונות נבנה הנמל, שבנייתו הראשונה הסתיימה לפני 70 שנה בערך. המחבר מתאר את התפתחות הנמל ואת ההשפעה, שהייתה לכך על-פיתוח העיר חיפה.

הוראת גמרא לילדים ובני נוער היא אתגר, המלווה את החינוך היהודי כאלף וחמש מאות שנים. ד"ר יעקב אמיד מתחקה על מתודות להוראת התלמוד, שפותחו במאתיים השנים האחרונות. במאמר על הוראת הגמרא למתחילים בשלהי המאה ה-19 – עוסק המחבר "בספר המדריך", שפורסם בהונגריה ב-1882, ומנתח את העקרונות החינוכיים, שהספר מושתת עליהם, את דרכי ארגון החומר ותוכני-הלימוד. שיקולי הדעת החינוכיים שהודגמו בספר ראויים ורלבנטיים, לדעת המחבר, גם בימינו אלו.

ד"ר משה סטופל וד"ר רחל מוגילבסקי – מדגימים במאמרם "דרכי פתרון שונות לארבע משימות הנדסיות". חשוב להרחיב את הידיעה המתמטית, באופן שכלימוד תחום מתמטי מסוים – ייערך שילוב מתואם ומשלים של תחומים מתמטיים אחרים. על-פי עקרון זה, המיושם במכללה בקורס

"שילוב תחומים במתמטיקה", מציגים המחברים ארבע משימות מתחום הגאומטריה הקלסית ומציעים לכל משימה דרכי פתרון מתחומים מתמטיים אחרים: טריגונומטריה, הנדסה אנליטית, ובחלק מהמשימות – אף אלגברה וקטורית.

ד"ר רחל מוגילבסקי וד"ר משה סטופל מציעים במאמר נוסף "מציאת ערכי קיצון: מינימום/מקסימום ללא שימוש בחשבון דיפרנציאלי" – דרכים פחות מקובלות לפתרון בעיות מתמטיות. הם מציגים 19 משימות בתחומים שונים: הנדסת המישור והמרחב, פונקציות אלגבריות ופונקציות טריגונומטריות, המיועדות ללומדי מתמטיקה ברמה מתקדמת בביה"ס העל-יסודי, והן חשובות למורים ולסטודנטים למתמטיקה.

במאמר נוסף מתחום המתמטיקה מציגים ד"ר שלמה חריר וד"ר משה סטופל לקט בעיות, אשר בו נדרש הלומד להתמודד עם משימות מיוחדות של סדרות מספרים שלמים, ריבועי מספר שלמים, מספרים ראשוניים ומספרים מרוכבים. הכרת התכונות של סוגי המספרים השונים במתמטיקה מהווה בסיס חשוב לפיתוח יכולת התמודדות עם אתגרי חשיבה בתחום זה.

רות סמואל-טננהולץ מתמקדת במאמרה על ספרו של פיליפ רות "סופר הצללים". ספרו של רות מהווה מחאה כנגד מחזאים אמריקניים, אשר העלו על במות ניו-יורק הצגה על בסיס ספרה של אנה פרנק "יומנה של נערה" – תוך התעלמות מזהותה היהודית של משפחתה.

המאמר דן בסוגיית העיוות המכוון, הנגרם, כאשר נוטלים מסופר חלק מזהותו הדתית-לאומית-תרבותית.

"טיפוח יכולות התלמידים לביצוע משימות לימודיות הוא מאבני היסוד של עבודת ההוראה בבית הספר": במאמר, החותם את השנתון עוסקת ד"ר שרה כ"ץ בחקירת החוללות העצמית, כלומר הערכת היכולת האישית לגיוס מוטיבציה, משאבים קוגניטיביים ומהלכי פעולה, הנדרשים לעמידה במשימות. במחקר המתואר במאמר נבדקה ההשפעה של רפלקציה על החוללות העצמית. מסתבר, כי אימון משולב של רפלקציה ומיומנויות הביא לביצוע משימות באופן הטוב ביותר.

קריאה מהנה!

ד"ר שרן אוזון